

ЛЕКЦІЯ 10. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА СУДДІВСТВО ЗМАГАНЬ З ГАНДБОЛУ

План

- 10.1 Система змагань, організація і їх проведення
- 10.2 Види змагань
- 10.3 Підготовка змагань. Положення про змагання
- 10.4 Підготовка суддів до змагань Основні критерії суддівської діяльності
- 10.5 Методика суддівства гри
- 10.6 Короткий зміст правил гри
- 10.7 Жести суддів
- 10.8 Заявка на участь. Іменна заявка. Протокол матчу

Основні терміни і поняття: підготовка суддів до змагань, основні критерії суддівської діяльності, методика суддівства гри, короткий зміст правил гри, жести суддів, протокол матчу, складові заявки на участь у змаганнях.

10.1 Система змагань, організація і їх проведення

Змагання – соціальний феномен, без якого не існує спорт.

Змагання команд – це головне, заради чого існує і гандбол.

Спортивні змагання з гандболу складаються з елементів: предмета змагань, суддівства, спортсменів-учасників змагань, вболівальників і глядачів.

Конкурентні взаємини – невід'ємна особливість спортивних змагань, основним продуктом якого є результат (зайняте місце, перемога, видовище).

Змагання є складовою навчально-тренувального процесу. Педагогічне значення змагань полягає в тому, що вони є підсумком навчально-виховної роботи, виявляють окремі слабкі сторони навчально-тренувального процесу, сприяють підвищенню його якості, свідчать про досягнення спортивних команд, тренерів, спортсменів.

Змагання – кращий засіб обміну передовим досвідом. На змаганнях гандболісти набувають таких знань, які неможливо отримати в навчально-тренувальній роботі. Спортивні поєдинки вимагають від спортсмена мобілізації всіх його здібностей. Вони є перевіркою моральної і волевої зрілості гравця, ступеня його підготовленості. Водночас змагання служать найефективнішим засобом виховання таких важливих рис спортсмена, як наполегливість, воля до перемоги, відчуття дружби, повага до суперників, уміння підпорядковувати особисті інтереси інтересам колективу.

Змагання представляють цікаве спортивне видовище, збирають велику кількість глядачів, привертаючи їх до активних занять фізичною культурою і спортом. У цьому полягає їхнє агітаційне значення.

10.2 Види змагань

Всі змагання, що проводяться, можна охарактеризувати як основні і допоміжні.

До основних змагань належать ті, за наслідками яких визначається спортивна кваліфікація і присвоюється звання переможців або чемпіонів.

Це календарні змагання, які входять до єдиного календарного плану спортивних заходів і проводяться згідно із затвердженим положенням.

До основних видів змагань належать першість (або чемпіонати), змагання на Кубок, відбіркові змагання. Першість (чемпіонати) проводяться не частіше одного разу на рік. За наслідками цих змагань присвоюється звання чемпіона.

Система міжнародних змагань, у яких беруть участь команди, представлена табл. 1.

Система міжнародних змагань з гандболу в чотирьохрічному олімпійському циклі

Рівень змагань	Роки проведення				Учасники
	1-й	2-й	3-й	4-й	
Олімпійські ігри	-	-		+	Збірні національні команди
Чемпіонати світу					
Для чоловічих команд	+		+		Збірні національні команди
Для жіночих команд	+		+		
Для дівчат 18 років		+		+	Збірні команди країн
Для юніорів 20 років		+		+	
Для хлопців 19 років		+		+	
Для юніорів 21 рік		+		+	
Універсіада		+		+	Збірні команди студентів
Чемпіонати Європи					
Для чоловічих команд		+		+	Збірні національні команди
Для жіночих команд		+		+	
Для юніорів 19 років	+		+		Збірні команди країни
Для дівчат 17 років	+		+		
Для юніорів 20 років	+		+		
Для хлопців 18 років	+		+		
Кубки для чоловіків	+	+	+	+	Сильні клубні команди країни
Кубки для жінок	+	+	+	+	
Суперкубок					
Для чоловічих команд, проводиться в Німеччині	+		+		Збірні національні – переможці ЧС і ОІ
Кубок світу					
Для чоловічих команд	Проводиться в Швеції для сильних збірних команд				
Для жіночих команд	Проводиться в Данії для сильних збірних команд				

Змагання на Кубок проводяться, щоб залучити максимальну кількість команд-учасниць і виявити переможця в порівняно короткі терміни. Ці змагання проводяться за принципом послідовного відбору кращих гравців.

Відбіркові змагання, або турніри претендентів, проводяться для виявлення сильних команд для участі в наступному етапі змагань.

До допоміжних змагань належать: контрольні, показові, товариські, скорочені (бліцтурніри).

Контрольні зустрічі проводяться, щоб підготувати і перевірити готовність команд до майбутніх основних змагань.

Товариські зустрічі плануються для вдосконалення навчально-тренувального процесу у вигляді традиційних змагань. Вони проводяться між окремими командами або організуються для групи команд.

Показові зустрічі служать популяризації гандболу.

Спрощені змагання проводяться протягом декількох годин. Їх планують у святкові дні, на відкриття і закриття сезону. Ігри проводять за скороченим часом.

Планування спортивних змагань має централізований характер. Розробляється єдиний зведений календарний план для всієї країни на 4 роки з урахуванням термінів проведення Олімпійських ігор. Календарний план змагань повинен бути науково обґрунтованим, глибоко продуманим документом перспективних сумісних дій всіх спортивних організацій щодо подальшого розвитку гандболу.

Сучасні гандболісти беруть участь у так званих комерційних змаганнях. Ці турніри або окремі матчі дозволяють поліпшити матеріальну базу гравців і команди загалом.

10.3 Підготовка змагань

Успіх змагань багато в чому залежить від ретельної підготовки до них. Всю підготовчу роботу можна провести поетапно: розробка документації, підготовка місць змагань, робота з учасниками змагань.

Підготовка до будь-яких змагань починається з складання положення про них. Положення розробляють відповідно до термінів календарного плану. Воно є не тільки організаційним, але й методичним документом, який визначає спрямованість навчально-тренувальної роботи в період підготовки передзмагання.

Тому дуже важливо, щоб положення було своєчасно розіслане організаціям, які беруть участь. Складає положення спортивна організація, яка проводить змагання.

Положення про змагання має містити чіткі й зрозумілі пункти:

1. *Мета і завдання.* Мета змагань залежить від їхнього масштабу і вигляду (підбиття підсумків навчальної роботи, виявлення сильних команд, популяризація гандболу і т. п.).
2. *Місце і терміни проведення змагань.* Указується місто (база), де проводяться змагання, визначаються дні.
3. *Керівництво змаганнями.* Указується, хто організовує змагання і керує ними, склад суддівської колегії і ким він затверджується.
4. *Учасники змагань.* Указується кількість і назва команд, які допускаються до змагань; максимальна кількість учасників, що включені до заявки; визначається вік учасників і їхня кваліфікація.
5. *Умови змагань.* Указуються способи розігрування й оцінки результатів, визначення переможця.
6. *Умови подання і порядок розгляду протестів.*
7. *Нагородження команд і учасників.* У цьому пункті указується, чим нагороджуються команди-переможниці і призери.
8. *Умови прийому команд.* Указується організація, яка фінансує змагання, дата приїзду і від'їзду, умови розміщення і харчування.
9. *Форми і терміни подання заявок і порядок оформлення команд і учасників.*
10. *Місце і час жеребкування.*
11. *Особливі умови змагань:* наявність високорослих гравців у складах команд, вимога застосовувати певну (особисту) систему захисту, складання контрольних нормативів для допуску до змагань.

Після того, як розроблено положення, складається кошторис витрат, на підставі якої організації, що проводять змагання, виділяють грошові кошти. При складанні кошторису вказують:

1. Вид змагання.
2. Терміни і місце проведення.
3. Кількість суддів.
4. Кількість учасників (зокрема з інших міст). Підраховують витрати на їх розміщення, харчування, проїзд.
5. Витрати на оренду приміщень.
6. Витрати на художнє оформлення місць змагань.
7. Транспортні витрати.
8. Канцелярські витрати.
9. Витрати по оплаті обслуговуючого персоналу (робочих, лікарів, медсестер).

Для проведення змагань призначають головного суддю і секретаря.

Для підготовки до змагань значного масштабу створюється організаційний комітет з 5-7 осіб, який проводить всі необхідні заходи безпосередньо на місці змагань. Його робота полягає у вирішенні наступних завдань: вибір і оснащення місць змагань, підготовка інвентарю і обладнання, підготовка місць розміщення; організація харчування; підготовка місць тренувань; укомплектування секретаріату; проведення попередньої інформації про змагання.

Попередня інформація про змагання полягає в тому, щоб через пресу, радіо, телебачення передавати повідомлення про змагання, місце і час їх проведення, про учасників. Потрібно встановити контакт з представниками преси про висвітлення ходу змагань у місцевій пресі. Треба також підготувати афіші, програми, квитки учасників.

Місце змагань повинно бути оформленим, з гаслами, плакатами, таблицями, що відображають хід змагань. Поряд з ігровим майданчиком повинні бути кімнати для переодягання учасників і суддів, душ з теплою водою, медична кімната. Місце змагань повинне бути радіофіковане. Чітке дотримання необхідних вимог до устаткування місць змагань гарантує безпеку їх проведення.

У розділ роботи з учасниками змагань входять: прийом і розміщення учасників; робота мандатної комісії з допуску до змагань; нарада представників; нарада суддівської колегії.

Прийомом і розміщенням учасників керує представник оргкомітету. У аеропорту, на залізничних вокзалах повинні бути оголошення з вказівкою адреси, куди прибувають учасники. Судді, які обслуговують змагання, повинні бути розміщені окремо від учасників.

Допуск до змагань здійснює мандатна комісія відповідно до положення про змагання. Відповідальність за допуск несуть головний суддя змагань, головний лікар змагань і представник мандатної комісії.

10.4 Підготовка суддів до змагань

Для того, щоб правильно судити, треба однаково фіксувати помилки гравців. Погано, коли суддя по-різному трактує окремі питання, наприклад вилучення, але зовсім погано, коли суддя протягом одного змагання або гри при одних і тих же помилках виносить різні рішення.

Досвідчений суддя не прагне і не примушує звертати на себе увагу, його впевненість передається гравцям та глядачам.

Основна вимога, яку висувають до суддів у будь-якому виді спорту, а також і з гандболу – об'єктивність завжди й усюди. Суддя не повинен заздалегідь формувати думку про те, яка команда переможе, тим більш шкідливі розмови про результат майбутніх змагань, тому що це формує в судді певну установку, яка є причиною упередженого ставлення до певної команди.

Принциповість судді, його вміння твердо відстоювати свою думку й рішення, якщо вони прийняті відповідно до правил змагань, сприяє підвищенню авторитету гри. Суддя зобов'язаний систематично працювати над підвищенням своєї кваліфікації, тому що покращуючи якість суддівства, він не тільки підвищує авторитет суддів, але й сприяє загальній справі – розвитку гандболу та зростання майстерності спортсменів.

Основні критерії суддівської діяльності

1. Теоретична підготовка включає постійне поновлення знань правил змагань, коментарів і змін до них.
2. Практична підготовка припускає вдосконалення вмінь застосування теоретичних знань на практиці.
3. Фізична підготовка дає змогу судді витримати тривалі навантаження турової системи проведення змагань.
4. Психологічна підготовка проводиться в процесі поєднання з іншими видами підготовки з урахуванням того, що судді потрібно витримати напругу тривалої боротьби команд-суперниць.

Вимогливість до судді підвищується саме наприкінці змагань, коли останні голи вирішують кінець боротьби, до якої команда готувалася протягом багатьох років.

Правильна систематична підготовка дає змогу судді в процесі гри бути постійно уважним і володіти швидкою реакцією, витримкою, холоднокрівністю.

10.5 Методика суддівства гри

В гандболі для проведення гри призначають два судді на майданчику, які під час прийняття рішень рівноправні. Парне суддівство висуває вимоги до узгодженості в діях суддів, досягнення взаєморозуміння в процесі гри. Один суддя, який перебуває на майданчику, здійснює повний контроль за гравцем, який володіє м'ячем, його партнерами та суперниками, що знаходяться біля нього. Інший суддя, біля воріт, контролює дії всіх гравців без м'яча, які не беруть в даний момент активної участі в атаці воріт.

Найбільш зручною схемою розміщення суддів може бути та, при якій суддя А перебуває між середньою лінією та лінією вільних кидків і переміщується за атакуючими гравцями задньої лінії нападу, а суддя Б розташовується поблизу воріт команди, яка захищається за лицевою лінією. Це дає змогу судді біля воріт слідкувати за переступанням гравцями лінії площі воротаря, за діями гравців безпосередньо біля цієї лінії, фіксувати правильність влучення м'яча у ворота, виходу його за лицеву і бічну лінії.

При зміні напрямку атаки, суддя А, який знаходився до цього часу на майданчику, повинен швидко переміститися вздовж бічної лінії до воріт команди, яка перейшла у захист, тобто стати суддею біля воріт, а суддя Б, який розташовувався біля воріт, рухаючись за гравцями атаки, займає місце судді на майданчику.

Тільки суддя біля воріт фіксує свистком узяття воріт як при кидках із гри, так і під час виконання 7-метрових кидків.

Тільки суддя на майданчику зобов'язаний давати свисток на пробиття 7-метрового кидка і слідкувати за правильністю його виконання, на введення м'яча в гру після попередження, вилучення або дискваліфікації гравця.

Фіксувати ж помилки протягом гри мають рівне право обидва судді.

При виконанні 7-метрового кидка суддя на майданчику повинен розташовуватися так, щоб добре бачити лінію і не заважати спортсменам у боротьбі за м'яч, який відскочив. У такому разі краще за все, якщо суддя буде розташовуватися біля бічної лінії навпроти лінії 7-метрового кидка.

У всіх випадках кращим є «діагональне» розміщення суддів, тобто якщо при пробиванні 7-метрового кидка суддя А розташовується ліворуч від воріт, то судді Б краще зайняти місце праворуч. При такому розміщенні, а воно буде зберігатися в процесі гри, суддям краще контролювати всі ділянки майданчика та здійснювати взаємодопомогу.

У процесі гри кожний із суддів здійснює контроль за певними ділянками майданчика та гравцями, залежно від місцезнаходження м'яча.

Суддя біля воріт, окрім фіксування взяття воріт, контролює дії гравців без м'яча в стороні від місця атаки, заступання в площу воротаря гравців захисту та нападу, призначення 7-метрового кидка, а також вихід м'яча за бічну лінію, помилки гравців під час атаки воріт в безпосередній близькості від себе.

Суддя на майданчику несе відповідальність і контролює дії гравців із м'ячем, протидії з боку захисту, тобто дії гравців, які безпосередньо беруть участь в атаці.

При такому розподіленні зон судді практично контролюють дії всіх гравців як нападаючих, так і команди, яка захищається. Так, наприклад, якщо атакує ворота лівий напівсередній нападник, то в цій зоні всі помилки фіксує суддя в полі, дії ж гравців без м'яча в іншій частині майданчика, контролює суддя біля воріт.

Після закінчення гри судді зобов'язані оформити протокол змагань. Незважаючи на те, що протокол веде секретар, судді мають перевірити, чи не допущені в протоколі помилки, чи точно записані результати гри і заповнені всі графи. Судді повинні перевірити, чи підписали протокол інші члени суддівської бригади, яка проводила змагання, та після цього підписати самим. Якщо гра опротестована, судді повинні без затримки ознайомитися зі змістом протесту та підготувати свої пояснення, надавши їх головному судді або організації, яка проводила змагання. Якщо протест пов'язаний з діями їх помічників, секретаря та хронометриста, судді повинні вимагати пояснення від них на місці та після цього дати свій висновок.

Правила змагань передбачають застосування єдиної суддівської термінології та жестів. Терміни та жести повинні бути чіткими й виразними, сприяти швидкому розумінню дій, які вимагаються від гравців. При фіксуванні порушення суддя повинен показати характер порушення, швидко переміститися до місця порушення і вказати напрям виконання кидку, особливо це необхідно при фіксації порушень, які пов'язані з грубою грою, призначенням 7-метрового кидка. Уважні і рішучі дії створюють упевненість у правоті суддів, сприяють нормальній обстановці на майданчику.

При вірному суддівстві рішення суддів не викликають сумнівів, не складається враження, що зупинка гри заважає гравцям грати. Але при суддівстві недосвідчених суддів бувають моменти, коли їх рішення видаються несподіваними навіть для гравців, але ж окрім гравців на змаганнях, присутні й глядачі, часом недостатньо розуміються в правилах змагань, і рішення суддів повинні бути ясними та зрозумілими. Особливо це стосується змагань, які проводять серед школярів, зокрема в школах, районах міста й області. Саме за таких умов, щоб рішення суддів були доведені до гравців і глядачів, судді зобов'язані коротко пояснити їх чіткими та зрозумілими висловами. Чим менший вік учасників і нижча їхня кваліфікація, тим більше значення набуває суддівська термінологія.

Голосова термінологія помилок не завжди припустима. По-перше, не кожний суддя може голосно й чітко оголошувати помилки, по-друге, шумна обстановка не дозволяє пояснити присутнім глядачам і учасникам назву доступної помилки, тим більше незастосовна термінологія на міжнародних змаганнях, тому замість голосової термінології судді користуються єдиною жестикуляцією. Неприпустимо застосування жестів, непередбачених правилами. Безпричинне розмахування суддів руками та всяка інша надумана жестикуляція призводить до появи незрозумілості, нервує учасників, глядачів і знижує якість суддівства.

10.6 Короткий зміст правил гри

Ігровий майданчик

Правило 1

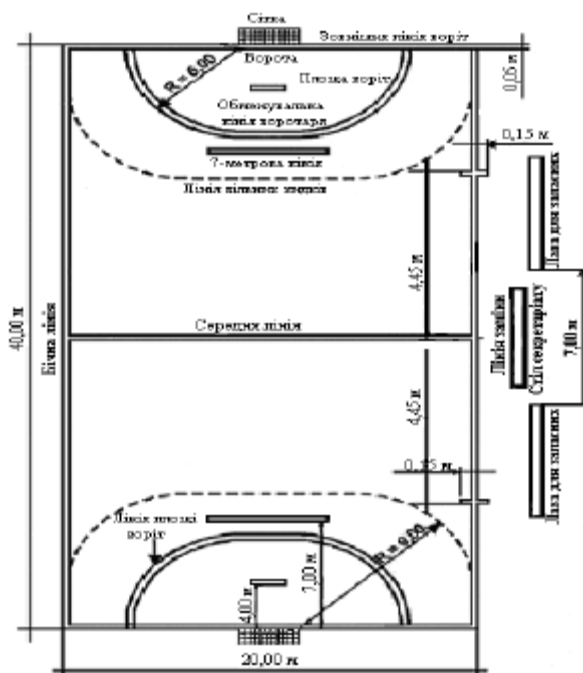

Рис. 1. Майданчик для гри в гандбол

- **Ігровий майданчик** (рис.1) є прямокутник 40 метрів завдовжки і 20 метрів завширшки і включає 2 площі воріт та ігрову зону. Довгі обмежувальні лінії називають бічними лініями, а короткі – лініями воріт(між стійками воріт) і зовнішніми лініями воріт (з обох боків воріт).

- **Ворота** (рис. 2 та 3) встановлюють по центру кожної зовнішньої лінії воріт. Ворота повинні бути надійно закріплені до підлоги або до стінки позаду них. Внутрішні розміри воріт: висота – 2 метри, ширина – 3 метри.

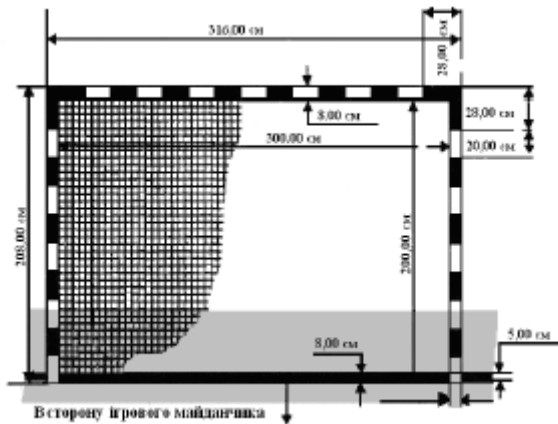

Рис. 2. Ворота

Ворота повинні мати сітку, яка кріпиться так, щоб м'яч, кинутий у ворота, залишався в них.

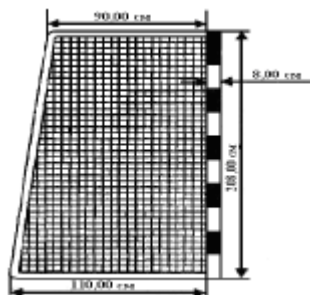

Рис. 3. Ворота – вид збоку

- Усі **лінії на майданчику** є складовою площі, яку вони обмежують. Лінії воріт між стійками воріт повинні бути 8 см завширшки (рис. 6.2), тоді як всі інші лінії повинні бути 5 см завширшки.
- Перед кожними воротами розташовується площа воріт . Площа воріт обмежується **лінією площі воріт** (шестиметрова лінія).
- **Лінія вільних кидків** (9 метрова лінія) є пунктирною лінією.
- **7-метрова лінія** – це лінія завдовжки 1 метр, проведена безпосередньо перед воротами.
- **Лінія обмеження воротаря** (4-метрова лінія) – це лінія 15 см завдовжки, проведена безпосередньо перед воротами. Вона проведена паралельно лінії воріт на відстані 4-метрів від неї.
- **Центральна лінія** сполучає середні точки двох бічних ліній.
- **Лінія заміни** (частина бічної лінії) для кожної команди включає ділянку бічної лінії від центральної лінії до точки, розташованої на відстані 4,5 м від центральної лінії.

Правило 2

Час гри

- **Тривалість часу гри** для всіх команд з гравцями у віці від 16 років і старше становить два тайми по 30 хвилин. Час перерви між таймами складає 10 хвилин. Тривалість гри для дитячих команд у віці 12-16 років становить 2х25 хвилин і 2х20 хвилин для вікових груп 8-12 років. В обох випадках час перерви між таймами звичайно становить 10 хвилин.
- **Додатковий час** гри призначається після п'ятихвилинної перерви, якщо основний час гри закінчився внічию й потрібно виявити переможця. Додатковий час включає два тайми по 5 хвилин з одноквилинною перервою між ними. Якщо ж після першого додаткового часу знов не виявлений переможець, то після п'ятихвилинної перерви грається другий додатковий час. Цей додатковий час також включає два тайми по 5 хвилин з одноквилинною перервою. Якщо ж і в цьому випадку переможець не буде визначений, то переможця визначають шляхом виконання 7-метрових кидків.

Фінальна сирена

- Ігровий час починається за свистком судді на початковий кидок. Він закінчується з **фінальною сиреною**, яка спрацьовує автоматично за інформаційним лічильником часу або за сигналом хронометриста. Якщо відсутній такий сигнал, то суддя подає свисток на закінчення часу гри. Якщо судді констатують, що секундометрист подав фінальний сигнал (на закінчення тайму або гри) дуже рано, то вони зобов'язані залишити гравців на майданчику, щоб вони дограли час, який залишився.

Тайм-аут

- **Тайм-аут є обов'язковим**, якщо:
  - має місце видалення гравця на 2 хвилини, дискваліфікація або виключення;

- наданий командний тайм-аут;
- прозвучав свисток секундометриста або технічного делегата;
- необхідні консультації між суддями.
- Кожна команда має право на отримання хвилинного командного тайм-ауту поодиноці в кожному таймі основного часу гри, але не в додатковий час (додаток 3).

Правило 3

М'яч

- М'яч виготовляється із шкіри або з синтетичного матеріалу. Він повинен бути круглим. Оболонка не повинна бути слизькою і блискучою.
- Розміри м'яча, тобто його коло і вага, для різних вікових категорій команд повинні бути наступними:
  - 58-60 см і 425-475 г (Розмір 3 ПФ) для чоловічих і юнацьких (старше 16 років) команд;
  - 54-56 см і 325-375г (Розмір 2 ПФ) для жіночих команд, команд дівчат (старше 14 років) і команд хлопців (від 12 до 16 років);
  - 50-52 см і 290-330г (Розмір 1 ПФ) для команд дівчаток (від 8 до 14 років) і хлопчиків (від 8 до 12 років).

Правило 4

Команда

- Кількість гравців в команді - 14 осіб. Не більше 7 гравців одночасно можуть перебувати на майданчику. Решта гравців є запасними. Протягом всієї гри команда повинна мати на майданчику одного з гравців воротарем. Гравець, який є воротарем, може в будь-який час стати польовим гравцем. Аналогічно й польовий гравець може в будь-який час стати воротарем. Команда повинна мати не менше як 5 гравців на майданчику на початку гри. Кількість гравців може бути збільшена у будь-який час упродовж гри й додаткового часу до 14-ти. Гра може бути продовжена, якщо навіть число гравців команди на майданчику стає менше як 5.

Заміна гравців

- Запасні гравці можуть багато разів включатися у гру в будь-який час гри без дозволу секундометриста або секретаря, як тільки замінені гравці покинуть ігровий майданчик. Гравці, виходячи на заміну, завжди повинні виходити на майданчик і покидати його тільки через лінію власної зони заміни. Ці вимоги також відносяться й до заміни воротарів. Правила заміни діють також і при тайм-ауті (за винятком командного тайм-ауту).
- Гравець, що допустив порушення правил заміни, карається 2-хвилинним видаленням. Якщо видалений гравець вийшов на ігровий майданчик до закінчення 2-хвилинного видалення, то він повинен бути покараний додатково видаленням на 2 хвилини.

Форма гравців

- Всі польові гравці команди повинні мати єдину ігрову форму. Комбінація кольорів і дизайн форми однієї команди повинні чітко відрізнятися від іншої. Гравець, який виконує функцію воротаря, повинен мати форму, кольори якої чітко відрізняються від кольору форми польових гравців обох команд і воротаря команди суперника.
- Гравці повинні мати номери принаймні 20 см висотою на спині футболки і принаймні 10 см спереду. Бажано використовувати номери від 1 до 20. Гравець, що грає то як воротар, то як польовий гравець, в обох випадках повинен носити один і той же номер.
- Колір номерів повинен чітко відрізнятися від кольорів і дизайну футболки.

Правило 5

Воротар

- Воротарю **дозволяється**:
  - торкатися м'яча будь-якою частиною тіла в процесі захисту в межах площі воріт;
  - пересуватися з м'ячем в межах площі воріт без дотримання обмежень для польових гравців; воротарю, проте, не дозволяється затримувати виконання кидка м'яча;
  - покидати площу воріт без м'яча й брати участь в грі в ігровій зоні;
  - покидати площу воріт з м'ячем і знову грати ним в ігровій зоні, якщо він не контролював м'яч в площі воріт.
- Воротарю **не дозволяється**:
  - піддавати небезпеці суперника в процесі захисту воріт;
  - покидати площу воріт з м'ячем, що знаходиться під його контролем;
  - торкатися м'яча, перебуваючи у межах площі воріт, якщо м'яч лежить або котиться за межами площі воріт;
  - вносити м'яч у площу воріт, якщо він лежить або котиться за межами площі воріт;
  - повертатися з м'ячем в площу воріт з ігрової зони.

- Торкатися м'яча стопою або ногою нижче за коліно, коли він лежить на підлозі в межах площі воріт або рухається в напрямі ігрової зони.

- Перетинати лінію обмеження воротаря (4-метрова лінія) або її продовження по обидві сторони, поки м'яч не покинув руку суперника, що виконує 7-метровий кидок.

Правило 6

Площа воріт

- Тільки воротарю дозволяється знаходитися в площі воріт. Вважається, що польовий гравець заступив у площу воріт, яка включає і лінію площі воріт, якщо він торкається її будь-якою частиною свого тіла.

- Якщо польовий гравець заступає в площу воріт, то повинні бути прийняті наступні рішення:

- кидок воротаря, якщо гравець заступив у площу воріт, володіючи м'ячем або без м'яча, але тим самим створив для себе перевагу;

- вільний кидок, якщо захисник перетинає площу воріт і одержує перевагу, але не зриває можливості взяття воріт;

- 7-метровий кидок, якщо захисник входить в площу воріт і завдяки цьому зриває явну можливість узяття воріт.

Правило 7

Гра м'ячем

Це дозволяється:

- Кидати, ловити, зупиняти, штовхати або передавати м'яч, використовуючи долоні (відкриті або закриті), руки, голову, корпус, стегна і коліна.

- Тримати м'яч максимум 3 секунди, навіть якщо він лежить на підлозі.

- Робити максимум 3 кроки з м'ячем.

Пасивна гра

- Команді не дозволяється утримувати м'яч без видимих спроб атакувати або виконати кидок по воротах. Також не дозволяється затримувати кидок із-за бічної лінії, вільний кидок або кидок воротаря. Це розцінюється як пасивна гра, внаслідок чого команда, що володіє м'ячем, карається вільним кидком. Вільний кидок виконується з місця, де знаходився м'яч у момент зупинки гри.

Правило 8

Порушення і неспортивна поведінка

Дозволяється:

- використовувати руки і кисті рук для блоку й оволодіння м'ячем;

- використовувати відкриту долоню для «зняття» м'яча з руки суперника з будь-якого боку;

- закривати суперника за допомогою корпусу, навіть якщо суперник не володіє м'ячем;

- торкатися до суперника, контролюючи його рухи, не торкаючись суперника руками і знаходячись до нього обличчям.

Не дозволяється:

- виривати або вибивати м'яч з рук суперника;

- блокувати або відштовхувати суперника руками або ногами;

- обхвачувати, затримувати, штовхати, набігати і стрибати на суперника;

- піддавати суперника небезпеці (з м'ячем або без м'яча).

- Гравець, який своїми діями піддає небезпеці здоров'я суперника, повинен бути дискваліфікований, зокрема, якщо він:

- використовує будь-які удари рукою збоку або позаду гравця, що кидає по воротах або передає м'яч;

- робить будь-які дії, які супроводжуються ударами суперника по голові або в ділянку шиї;

- умисне ударяє по корпусу суперника ногою або коліном або використовує будь-які інші удари, у тому числі й підніжку;

- кидає м'яч захиснику в голову при виконанні вільного кидка (при прямому кидку по воротах), за умови, що захисник нерухомий; або так само, якщо він кидає м'яч воротарю в голову при виконанні 7-метрового кидка, за умови, що воротар нерухомий.

Правило 9

Узяття воріт

- Гол вважається закинутим, якщо м'яч повністю перетнув лінію воріт, за умови, що не було порушень з боку гравця, що кидав м'яч, або іншого члена його команди до кидка або під час кидка.

- Гол не зараховується, якщо суддя або суддя — хронометрист перериває гру до повного перетину м'яча лінії воріт.

- Гол зараховується команді суперників, якщо гравець кидає по власних воротах, за винятком ситуації, коли воротар виконує кидок від воріт.

- Гол, який був зарахований, у жодному випадку не може бути скасований, якщо суддя вже дав свисток на вкидання м'яча.

- Переможцем оголошується команда з найбільшим числом закинутих голів. Гра закінчується з нічийним рахунком, якщо обидві команди закинули однакову кількість голів або не закинули жодного гола.

Правило 10

Початковий кидок

- На початку гри початковий кидок виконує команда, яка виграла жеребкування і вибрала володіння м'ячем. У цьому випадку суперник має право вибору воріт. Відповідно, якщо команда, яка виграла жеребкування, віддає перевагу вибору воріт, то суперник виконує початковий кидок. Команди міняються воротами в другому таймі. Початковий кидок на початку другого тайму виконується командою, яка не кидала м'яч на початку гри. При призначенні додаткового часу проводиться повторне жеребкування.

- Після кожного узяття воріт гра продовжується кидком, який виконує команда, у ворота якої був закинтий м'яч.

- Початковий кидок виконується в будь-якому напрямку з центру майданчика (при допустимому відході убік на 1,5 м). Кидок виконується після свистка протягом 3-х секунд. Гравець, що виконує початковий кидок, повинен хоч би однією ногою знаходитися на центральній лінії та іншою ногою на або за лінією доти, поки не відпустить м'яч. Гравцям команди, що виконує початковий кидок, не дозволяється до свистка перетинати центральну лінію.

- При виконанні початкового кидка на початку кожного тайму (включаючи всі тайми додаткового часу), всі гравці повинні знаходитися на своїй половині майданчика. Проте, після узяття воріт гравці атакуючої команди можуть залишатися на обох половинах майданчика. В обох випадках гравці команди суперників повинні розташовуватися не ближче за 3 метри від гравця, що виконує кидок. **Правило 11**

Кидок із-за бічної лінії

- Кидок із-за бічної лінії призначається тоді, якщо м'яч повністю перетнув бічну лінію або коли захисник останнім торкнувся м'яча до того, як той перетнув зовнішню лінію воріт. Кидок із-за бічної лінії також призначається, якщо м'яч торкнувся стелі або споруди над майданчиком.

- Кидок із-за бічної лінії виконується без свистка судді, суперниками тієї команди, гравці якої останніми торкнулися м'яча, перш ніж він перетнув лінію або торкнувся стелі або споруди.

- Гравець, що виконує кидок, повинен стояти однією ногою на бічній лінії доти, поки не відпустить м'яч. Для другої ноги обмежень немає.

- Під час виконання кидка із-за бічної лінії гравці команди суперників повинні знаходитися не ближче за 3 метри від гравця, що виконує кидок.

Правило 12

Кидок воротаря

- Кидок воротаря *призначається* коли:

- гравець команди суперника увійшов до зони воріт, воротар зловив м'яч в зоні воріт або м'яч знаходиться на підлозі в зоні воріт;

- гравець команди супротивника торкнувся м'яча, коли він котився або лежав в зоні воріт;

- м'яч вийшов за зовнішню лінію і останнім, хто його торкнувся, був воротар або гравець команди супротивника.

- Кидок воротаря *виконується* воротарем без свистка судді із зони воріт через лінію зони воріт. Кидок воротаря вважається виконаним, якщо кинутий воротарем м'яч перетнув лінію зони воріт.

Правило 13

Вільний кидок

Загалом судді можуть переривати гру і відновлювати її вільним кидком для команди суперника у випадку якщо:

- команда, що володіє м'ячем, допускає порушення правил, що повинно призвести до втрати м'яча;

- суперник допускає порушення правил, яке приводить команду, що володіє м'ячем, до його втрати.

- Якщо призначається вільний кидок проти команди, яка володіла м'ячем до свистка судді, то гравець, що володіє м'ячем в цей момент, повинен опустити м'яч або покласти його поряд із собою.

Виконання вільного кидка

- Вільний кидок звичайно виконується без свистка судді і, як правило, з того місця, де було допущене порушення.

- При виконанні вільного кидка суперники повинні знаходитися на відстані не менше 3-х метрів від спортсмена, який здійснює кидок. Проте їм дозволяється стояти перед лінією зони своїх воріт, вільний кидок виконується на їх лінії вільного кидка.

Правило 14

7-метровий кидок

- 7-метровий кидок призначається, якщо:
- у будь-якому місці ігрового майданчика гравець або офіційна особа зриває явну можливість суперника забити гол;
- має місце необґрунтований суддівський свисток при явній нагоді гола;
- явна можливість забити гол зірвана із-за втручання особи, що не бере участі в грі, наприклад, глядача, що вийшов на майданчик, або свистка, що зупинив гравця. Аналогічно це ж правило застосовується у разі форс-мажорних обставин, таких, як раптове відключення електрики, яка зупиняє гру безпосередньо перед явною можливістю забити гол.

Виконання 7-метрового кидка

- 7-метровий кидок виконується в напрямку воріт протягом 3-х секунд після свистка судді.
- Гравець, що виконує 7-метровий кидок, повинен знаходитися не більше ніж на 1 метр за лінією 7-метрового кидка. Після свистка судді гравець не повинен торкатися лінії 7-метрового кидка або перетинати її, поки м'яч знаходиться в його руці.
- Гравець, що виконує 7-метровий кидок, або його партнери по команді знов не можуть грати м'ячем доти, поки м'яч не торкнеться суперника або воріт.
- При виконанні 7-метрового кидка члени команди гравця, що виконує кидок, повинні знаходитися за лінією вільних кидків, поки м'яч не покине руки гравця. Інакше буде призначений вільний кидок проти команди, що виконує 7-метровий кидок.
- 7-метровий кидок повторюється, якщо м'яч не потрапив у ворота, а воротар перетнув межу, тобто 4-х метрову лінію, до того, як м'яч покинув руку гравця, що виконує кидок.
- Зміна воротарів не допускається, як тільки гравець, що виконує 7-метровий кидок, готовий його виконати, стоїть у правильній позиції з м'ячем у руці.
- Перед виконанням кидка гравець, який кидає, повинен зайняти правильну позицію. М'яч повинен знаходитися в руках гравця, що виконує кидок. Частина однієї стопи гравця, що виконує кидок, повинна постійно торкатися підлоги при виконанні кидка. Іншу стопу можна неодноразово відривати і знову ставити на підлогу. Гравець, що виконує кидок, повинен залишатися в правильній позиції до безпосереднього виконання кидка.
- Гравці повинні розташовуватися на позиціях, наказаних для відповідного кидка. Гравці повинні залишатися на своїх місцях, поки м'яч не покине руки гравця, що виконує кидок, за винятком ситуації. Під час кидка члени команди не повинні торкатися до м'яча або передавати його.
- Гравці захисту повинні зайняти позиції, вказані для кидка, і залишатися на своїх місцях, поки м'яч не покине руки гравця, що виконує кидок.

Правило 15

Покарання

- Попередження *може* бути винесено при:
- порушеннях правил щодо суперника;
- неспортивній поведінці гравця або офіційної особи команди.
- Суддя виносить попередження винному гравцю або офіційній особі за допомогою піднятої жовтої картки, яку фіксує секундометрист-секретар.

Видалення

- Ухвалу на видалення (2 хвилини) *повинно* бути винесено при:
- порушеннях заміни, якщо додатковий гравець виходить на майданчик або якщо гравець неправомірно втручається в гру з лавки запасних;
- повторних порушеннях правил;
- повторній неспортивній поведінці гравця на майданчику або поза нього;
- випадку неспортивної поведінки, що повторюється, однією з офіційних осіб команди, після того, як один з них вже до цього одержав попередження;
- Час видалення завжди дорівнює 2-ом хвилинам ігрового часу; третє видалення того ж гравця завжди супроводжується його дискваліфікацією. Видаленому гравцю не дозволяється брати участь у грі протягом часу його видалення, а команді не дозволяється випустити замість нього на майданчик гравця із заміни. Час видалення починає відлічуватися за свистком судді на відновлення гри. 2-х хвилинне видалення переноситься на другий тайм гри, якщо воно повністю не закінчилося до кінця першого тайму. Це правило діє і під час призначення додаткового часу і під час його дії. Якщо не закінчилося 2-х хвилинне видалення в кінці додаткового часу, це означає, що гравець не може брати участь у подальшому виконанні пенальті, тобто 7-метровому кидку.

Дискваліфікація

- Дискваліфікація *повинна* виноситися:
- у разі неспортивної поведінки однієї з офіційних осіб команди, після того, як один з них вже заздалегідь одержав попередження або двохвилинне видалення;

- під час порушень, які небезпечні для здоров'я суперника;
- за грубу неспортивну поведінку гравця або офіційної особи команди на майданчику або поза нього за значну або таку, що повторюється, неспортивну поведінку під час пенальті, тобто 7-метрового кидка;
- за напад з боку гравця поза ігровим часом, тобто до гри або під час перерви;
- за напад з боку офіційної особи;
- Після оголошення тайм-ауту судді повинні чітко показати дискваліфікацію винному гравцю або офіційній особі за допомогою піднятої червоної картки.
- Дискваліфікація гравця або офіційної особи команди завжди діє до кінця ігрового часу. Гравець або офіційна особа команди повинні негайно покинути ігровий майданчик і зону заміни. Після цього ні гравець, ні офіційна особа команди не повинні мати ніяких контактів з командою.

Виключення з гри

- Виключення з гри *повинно* бути винесено у разі нападу з боку гравця протягом ігрового часу на ігровому майданчику або за його межами.
- Після призначення тайм-ауту судді повинні чітко показати виключення винному гравцю за допомогою існуючого для цього жесту - у вигляді схрещених рук над головою.
- Виключення з гри завжди діє до закінчення ігрового часу і команда повинна продовжувати гру, маючи на ігровому майданчику на одного гравця менше.

Правило 16

Судді

- На кожну гру призначаються два судді з рівними правами. Їм надають допомогу хронометрист і секретар.
- Суддя здійснює спостереження за поведінкою гравців і офіційних осіб команди з моменту їх прибуття на місце змагання аж до їх від'їзду.
- Перед початком матчу судді перевіряють стан ігрового майданчика, воріт і м'ячів, вони вирішують, який м'яч буде використаний. Судді також перевіряють відповідність спортивної форми гравців чинним стандартам. Вони перевіряють протокол матчу й екіпіровку гравців. Вони також контролюють кількість гравців і офіційних осіб команди в зоні заміни відповідно до обмежень, а також присутність і підпис в протоколі матчу «офіційної особи» кожної команди. Всі порушення повинні бути усунені.
- Жеребкування проводиться одним з суддів у присутності іншого судді та відповідальних офіційних осіб обох команд або офіційних осіб, гравців, які виступають від імені «відповідальних офіційних осіб команд».
- Взагалі, вся гра повинна проводитися одними й тими ж суддями. Вони зобов'язані стежити за дотриманням правил гри і карати гравців за порушення цих правил.
- Судді мають право перервати або припинити гру. Потрібно використовувати всі можливості продовжити гру, перед тим як ухвалити рішення про її припинення.
- Чорний колір є пріоритетним кольором суддівської форми.

Хронометрист і секретар

- Основне завдання хронометриста - контроль за ігровим часом, тайм-аутами і часом видалення оштрафованих гравців. Секретар перевіряє списки гравців, веде протокол матчу, контролює вихід гравців після початку гри і вихід гравців, позбавлених права грати. Для вирішення інших завдань, таких, як контроль за кількістю гравців і офіційних осіб команди в зоні заміни, вихід і повернення замінюваних гравців, рішення ухвалюється спільно.

10.7 Жести суддів

1. Заступ площі воріт.
2. Помилка ведення.
3. Пробіжка або утримання м'яча більше 3-х секунд.
4. Захоплення, утримання або поштовх.
5. Удар.
6. Помилка нападаючих.
7. Кидок із-за бічної лінії – напрям.
8. Кидок воротаря.
9. Вільний кидок – напрям.
10. Недотримання 3-х метрової дистанції.
11. Пасивна гра.
12. Гол.
13. Попередження (жовта картка); Дискваліфікація (червона картка).
14. Видалення (2 хвилини).
15. Виключення.
16. Тайм-аут.
17. Дозвіл виходу на майданчик двох осіб (хто має право участі) під час тайм-ауту.

18. Попереджувальний сигнал про пасивну гру.

1. Заступ площі воріт

2. Помилки ведення

9. Вільний кидок – напрям

10. Недотримання 3-х метрової дистанції

3. Пробіжка або утримання м'яча більше 3-х секунд

4. Захоплення, утримання або поштовх

11. Пасивна гра

12. Гол

5. Удар

6. Помилки нападаючих

13. Попередження (жовта картка);
Дискваліфікація (червона картка)

14. Видалення (2 хвилини)

7. Кидок із-за бічної лінії - напрям

8. Кидок воротаря

15. Виключення

16. Тайм - Аут

17. Дозвіл виходу на майданчик двох осіб (хто має право участі) під час тайм-ауту

18. Попереджувальний сигнал про пасивну гру

10.8 Заявка на участь. Іменна заявка. Протокол матчу

Заявка на участь у _____ з _____
назва змагань вид спорту
 від команди _____

№ п/п	Прізвище, ім'я	Рік народження	Розряд	Дозвіл лікаря
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				
11.				
12.				
13.				
14.				
15.				

До змагань допущено _____ осіб. Лікар _____
Підпис, прізвище ініціали

Тренер _____
підпис прізвище ініціали

Представник команди _____
підпис прізвище ініціали

Директор ДЮСШ _____
підпис прізвище ініціали

ІМЕННА ЗАЯВКА

на участь у _____ з _____
 від _____

м. _____ «_» _____ 200_ р.

№ п/п	Прізвище, ім'я спортсмена	Рік народж.	Спорт. розряд	Місто	ФСТ	Спортивна школа	Прізвище, ім'я першого тренера	Прізвище тренера	Віза лікаря
1.									
2.									
3.									
4.									
5.									
6.									
7.									
8.									
9.									
10.									
11.									
12.									

До змагань допущено (_____) осіб. Лікар _____

Тренер команди _____

Тренер-представник _____

Начальник управління у справах сім'ї, молоді та спорту _____ області _____

ПРОТОКОЛ МАТЧУ

СУПЕРЛІГА		к	жін	чол	Д	ю	№ мат	раундок І	Загальний раундок				
ВИЩА ЛІГА		к						тайму					
ДІТЯЧІ ЗМАГАННЯ		Рік впродовження						переможць					
А		В											
Місто:		Дата: « »			200 р.		Час:	Голочки:					
А	№	Прізвище та ім'я	У	П	2	2	2	Д	В	К	Г	1-й ТАЙМ	2-й ТАЙМ
Ком. тайм-аут:												А	В
												№ Рах	№ Рах
1-й тайм													
2-й тайм													
Підп. офіц. пресст.													
	А												
	В												
	С												
В	№	Прізвище та ім'я	У	П	2	2	2	Д	В	К	Г		
	Ком. тайм-аут:												
	1-й тайм												
2-й тайм													
Підп. офіц. пресст.													
	А												
	В												
	С												
Зауваження:													
Інспектор													
1. Суддя													
2. Суддя													
3. Секретар													

Позначення: У – участь у грі; П – попередження; 2 – виключення; Д – дискваліфікація; В – виключення; К – комплексне виключення; Г – голи гравця; N – номер гравця; (А, В, С, D) – офіційні особи команди.

Контрольні запитання

- Опишіть систему змагань гандболістів.
- Які бувають змагання і в чому полягає їх значення?
- Які розділи входять в положення про змагання?
- Перерахуйте основні вимоги, якими повинен керуватись суддя під час суддівства змагань.
- Назвіть основні види підготовок, які входять в структуру підготовки суддів.
- Опішіть суддівські жести.

Рекомендована література

Основна:

- Алексеев С.В. Олимпийское право: правовые основы олимпийского движения: учебник для вузов / Под ред. д.ю.н., проф., П.В. Крашенинникова. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 176 с.
- Цапенко В.А. Подготовка судей в гандболе. Учебное пособие. / В.А.Цапенко, В.А. Петров, Д.Г. Сердюк, К.В. Цапенко. – Запорожье: ЗНУ, 2005. – 99 с.
- Виноградов В.С. Методическое пособие для проведения региональных семинаров по подготовке и совершенствованию судей / В.С. Виноградов, А.В. Тимохин, К.С. Полькин. – СПб.: ЗАО «Берега». – 2004 – 198 с.
- Гусев К.Н. Спортивное право. Правовой статус спортсменов, тренеров, спортивных судей и иных специалистов в области физической культуры и спорта: учебное пособие / К.Н. Гусев, О.А. Шевченко. – М.: Проспект, 2009. – 243 с.
- Гущин С.Н. Судьями не рождаются / С.Н. Гущин. – М.: Физкультура и спорт, 2003. – 125 с.

6. Зуев В.Н. Спортивный арбитр: учебное пособие / В.Н. Зуев. – М.: Советский спорт, 2004. – 380 с.
7. Спирин А.Н. Судейство: взгляд на проблему / А.Н. Спирин, А.Д. Будогосский. – М. : «Центр-«Футбольный арбитр», 2003.– 273 с.
8. Барчукова Г.В. Настольный теннис: учебное пособие / Г.В. Барчукова, А.Н. Мизин. - ТВТ: Дивизион, 2008. - 188 с.
9. Чернов С.И. Баскетбол. Подготовка судей: учебное пособие / С.И. Чернов. -Физическая культура, 2009. – 256 с.
10. Б.К. Хаитов Организация и судейство соревнований по баскетболу: учебное пособие. / Б.К. Хаитов, Ю.П. Дерганов, И.Ю. Воронин, А.В. Ежова. - Воронеж: Воронежская государственная лесотехническая академия, 2014. – 143 с.
11. Пискулин А.А. Легкая атлетика. Техника. Судейство. Методика преподавания: учебное пособие / [А.А. Пискулин](#). - ЕГУ, 2014. – 223 с.
12. Гандбол. Правила игры / под ред. А.Л. Гречина, С.В. Кота. - Минск: Изд-во Междунар. федерации гандбола, 2002. – 80 с.
13. Гивер Н.Е. Организация и судейство соревнований по гандболу: метод. рек. / Н.Е. Гивер, М.Ф.Бура.-Гродно:ГрГУ, 2008. - 43с.
14. Цапенко В.А. Подготовка судей в гандболе. Учебное пособие для преподавателей физического воспитания и студентов высших учебных заведений. / В.А.Цапенко, В.А.Петров, Д.Г.Сердюк, С.В.Царенко. – Запорожье: ЗНУ, 2005. - 99с.

Додаткова:

1. Будогосский А.Д. Проблемы взаимоотношений судьи с участниками матча и ее взаимосвязь с качеством арбитража в футболе / А.Д. Будогосский // Теория и практика футбола. – 2004. – №1. – С. 16-20.
2. Зуев Н.В. Развитие наблюдательности у спортивного арбитра / Н.В. Зуев //Современные психолого-педагогические технологии в подготовке специалистов по физической культуре и спорту. – Москва-Белгород. – Ч. 1. – 2009. – 191 с.
3. Мельничук В.Г. Система подготовки арбитра / В.Г. Мельничук // Донецк: Футбол-Профи. - № 4. - 2007. - С. 42-47.
4. Методические рекомендации к изучению правил соревнований по гандболу для студентов факультета физического воспитания // Сост. Гусак А.Е., Кушнирюк С.Г. – Запорожье, ЗГУ, 1989. – 27 с.
5. Полиевский С.А. Критерии отбора и функциональной подготовки баскетбольного арбитра / С.А. Полиевский, Л.В Костикова, С.Д. Ерофеев, М.А.Давыдов // Теория и практика ФК. – № 11. – 2001. – С. 53-55.
6. Сборник инструкций для судей. – М. : РФС-КФА, 2005. – 130 с.
7. Мяконьков В.А. Профессионально важные качества арбитров и методики их изучения // В.А. Мяконьков, А.В. Николаев // Донецк: Футбол-Профи. - № 1. - 2006. - С. 54-59.